

RECENZJA

rozprawy doktorskiej p. mgr lic. Małgorzaty Damasiewicz pt.: „Podstawy chrystologiczne duchowości misyjnej w publikacjach teologicznych w latach 1990-2015”, napisanej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Stanisława Sojki. Kraków 2023, ss. 293.

Duchowość misyjna jest odpowiedzią Kościoła na fakt, że został on przez Chrystusa posłany, żeby Jego dzieło kontynuować na całym świecie. Aby skutecznie upowszechnić wiarę chrześcijańską oraz realizować misyjną funkcję zbawiania narodów, nie wystarczy nowoczesne instrumentarium metodyczne, ale potrzebne jest systematyczne i rozważne praktykowanie działalności, która przyznaje pierwszeństwo motywacji chrystologicznej oraz odpowiednio uformowanej w jej świetle duchowości. I chociaż środowiska odpowiedzialne za działalność misyjną próbują radykalnie wyjść z epoki tradycyjnej ewangelizacji, realizując nowoczesne projekty edukacyjne związane z misjami, to jednak bez oparcia się na duchowości chrystologicznej nie można spodziewać się spektakularnych efektów takiej działalności. Znaczenie wskazanej problematyki potwierdza unikalny fakt, że siła oddziaływania misyjnego i budowanie właściwych postaw oraz poglądów wśród ewangelizowanych ostatecznie zależy od zacieśnienia kontaktów ze sferą duchową człowieka, gdzie każdy postęp może zagwarantować jedynie Jezus Chrystus. Nad ważnym problemem właściwej duchowości misyjnej kreowanej poprzez uważną lekturę współczesnych polskich publikacji teologicznych, pochyliła się w swoich poszukiwaniach naukowych p. mgr lic. Małgorzata Damasiewicz.

Ukazanie tej problematyki w czasach gwałtownej dominacji ekonomii, geopolityki oraz błędnych antropologii szerzonych na obszarach misyjnych, zasługuje na uznanie, ponieważ po lekturze pracy pojawia się niemal automatycznie pytanie, zrodzone z troski o przyszłość chrześcijańskiej aktywności misyjnej w laicyzującym się świecie. Wyrażam uznanie ks. prof. dr. hab. Stanisławowi Sojce za ukierunkowanie badań, które potwierdzają troskę teologicznego środowiska naukowego o utrzymanie wrażliwości misyjnej. O ile jeszcze nie tak dawno udzielano chrztu nawróconym, to obecnie coraz częściej należy nawracać ochrzczonych. Słowa uznania należą się zatem Doktorantce za podjęcie tak ważnego tematu dla formacji duchowej przyszłych misjonarzy, których pilnie potrzebuje także europejska część świata.

1. Problematyka i struktura pracy

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska p. mgr lic. Małgorzaty Damasiewicz składa się z tekstu liczącego 292 strony. Po abstrakcie i streszczeniu (s. 1), spisie treści (ss. 2-4) i obszernym wykazie skrótów (ss. 5-7), Autorka w gruntownie przygotowanym wstępie (ss. 8-13) zwraca uwagę na prorocze słowa Zbawiciela: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego” (Mt 28, 19). W nich Chrystus zobowiązał środowiska odpowiedzialne za ewangelizację do twórczego wykorzystania wszystkich możliwości w realizacji misji Kościoła. Doktorantka interesująco wprowadza w badaną problematykę sugerując, że współczesne pokolenie wciąż potrzebuje Chrystusa i wszyscy ochrzczeni powinni o Nim świadczyć w swoim życiu. Tym faktem certyfikuje motyw zainteresowania się problematyką misyjną. Poinformowała na tym etapie, jak zaplanowała swoje poszukiwania badawcze oraz wyjaśniła pośrednio kluczowe dla pracy terminy, określiła zagadnienia, na których skoncentruje swoją uwagę, poinformowała o zastosowanej naukowej metodzie badawczej i uzasadniła parcelację zebranych materiałów strukturą pracy (ss. 8-13).

Dysertacja napisana przez p. mgr lic. Małgorzatę Damasiewicz składa się z pięciu proporcjonalnych treściowo rozdziałów, w których ukazany został proces implantowania treści chrystologicznych w wybranych publikacjach teologicznych, które służą budowaniu poprawnej duchowości misyjnej w Kościele katolickim.

W rozdziale pierwszym: „Założenia doktrynalne duchowości misyjnej Kościoła” (ss. 14-50), Doktorantka odsłoniła obszernie wewnętrzny związek zachodzący pomiędzy teologią duchowości a duchowością misyjną Kościoła. Potwierdziła, że Kościół otrzymał polecenie misyjne od Jezusa zmartwychwstałego, a duchowość misyjna oznacza realizowanie nakazu misyjnego w codziennym życiu. To zobowiązanie – zdaniem Autorki - dotyczy nie tylko misjonarzy, lecz wszystkich tych, którzy przyjęli chrzest. Aby możliwa była taka mobilizacja misyjna, wymagana jest chrystologiczna duchowość.

Rozdział drugi pracy: „Chryologiczne podstawy duchowości misyjnej” (ss. 51-87), stał się terenem prezentacji chrystologicznych podstaw tej duchowości w oparciu o Chrystusową strategię misyjną. Doktorantka uzasadniła, że taki punkt widzenia przyjmowany jest za optymalny, zgodnie z ustaleniami Soboru Watykańskiego II. Potwierdziła także, że wzorcowe ujęcie duchowości misyjnej zostało zaprezentowane w encyklice św. Jana Pawła II *Redemptoris missio* z 7 grudnia 1990 r.

W trzecim rozdziale pracy: „Sakramentalny wymiar duchowości misyjnej” (ss. 88-149), Autorka zaproponowała analizę sakramentalnego wymiaru duchowości misyjnej Kościoła.

Umiejętnie uzasadniła, dlaczego doktryna soborowa o Kościele jako sakramencie oraz wskazania o poszczególnych znakach sakramentalnych, mają znaczenie dla dynamiki misyjnej. Szczególną uwagę słusznie skierowała w stronę Eucharystii, która jest sakramentem miłości Boga do człowieka i człowieka do Boga, dlatego może stawać się źródłem autentycznego zapachu misyjnego.

W czwartym rozdziale pracy: „Jezus Chrystus jako wprowadzający w duchowość misyjną” (ss. 150-188), Doktorantka ustaliła ostatecznie, że jedynie Chrystus może wprowadzać w duchowość misyjną w jej wymiarze eucharystycznym, maryjnym i hagiograficznym. Ciekawie skonstatowała rozważania w tym rozdziale stwierdzeniem, że osobowa świętość to misyjność, ponieważ jest to inne imię Kościoła, w którym przekazywanie chrześcijaństwa powinno być misyjnym życiem w służbie dla bliźnich.

W rozdziale piątym: „Jezus Chrystus jako kształtujący duchowość misyjną w poszczególnych stanach życia” (ss. 189-250), bazując na przywołanych wcześniej przesłankach badawczych, Doktorantka obszernie opisała możliwość kształtowania duchowości misyjnej w życiu kapłańskim, zakonnym oraz w działalności osób świeckich. Mocno skoncentrowała się na życiu laikatu, upatrując w kształtowaniu jego misyjnej duchowości szansę na głoszenie Chrystusa w przestrzeniach małżeńskich, rodzinnych, społecznych i zawodowych, gdzie urzędowy misjonarz ma nikłą szansę do ewangelizacyjnego działania.

Zakończenie (ss. 251-254) zawiera wnioski z przeprowadzonych analiz. Doktorantka sugestywnie przekonuje: „Z przeprowadzonych analiz jasno wynika, że każdy chrześcijanin jest misjonarzem, a zatem duchowość każdego wierzącego posiada wymiar misyjny, bo każdy może mieć swój udział w budowaniu Królestwa Bożego” (s. 253). Przypomniała także, iż troszcząc się o własne zbawienie, chrześcijanie powinni pamiętać także o innych, aby w ten sposób naśladować ewangelizacyjny styl Jezusa. W końcowej części zakończenia lapidarnie zrelacjonowała wykonaną przez siebie pracę. Zaproponowała także kontynuację poszukiwań badawczych.

Integralną częścią rozprawy jest obszerna bibliografia załącznikowa, podzielona na dokumenty Kościoła i nauczanie papieży (ss. 255-262), źródła (ss. 262-274) oraz literaturę pomocniczą (ss. 274-292).

Praca doktorska p. mgr lic. Małgorzaty Damasiewicz w laicyzującym się świecie wychodzi naprzeciw obecnym zapotrzebowaniom teologicznym, wskazując na bezpieczne i trwałe źródła prowadzenia działalności misyjnej. Przedstawione w pracy wyniki badań mogą być pomocne w realizowaniu różnych inicjatyw duszpasterskich zmierzających do budowania autentycznej duchowości misyjnej w Kościele katolickim.

Jednak o wartości naukowej pracy doktorskiej decyduje jej aspekt merytoryczny i formalny. Dlatego w tych obszarach zostanie dokonana dalsza ocena niniejszej rozprawy.

2. Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska p. mgr lic. Małgorzaty Damasiewicz podejmuje interesujące, a jednocześnie naukowo ważne i aktualne zagadnienie dotyczące chrystologicznych podstaw duchowości misyjnej w Kościele powszechnym, z wykorzystaniem potencjału wszystkich stanów w społeczności eklezjalnej, a szczególnie zasobów ludzkich laikatu. Powstanie rozprawy pt. „Podstawy chrystologiczne duchowości misyjnej w publikacjach teologicznych w latach 1990-2015” w kształcie przedstawionym do recenzji wymagało niezwykle wysiłku naukowego i organizacyjnego. Przyjęcie omawianego tematu było równoznaczne z podjęciem wszechstronnej kwerendy w obszarze polskiej literatury teologicznej.

Analizując kryteria merytoryczne można stwierdzić, że praca posiada zasadny, oryginalny, zgodny z duchem badań teologicznych temat. Potwierdzam również zdecydowanie, że wyraźnie widać w niej odpowiednio sformułowany problem badawczy i cel pracy. Doktorantka tak o tym pisze: „Celem niniejszego opracowania jest próba odpowiedzi na pytanie: jaki rodzaj teologicznej argumentacji pojawia się w tekstach źródłowych, aby wyjaśnić konieczność związku wewnętrznego jaki powinien zachodzić między chrystologią a duchowością misyjną.” (s. 1; zob. s. 9). Umiejętnie stawia także pytania szczegółowe, które pozwalają szybko się zorientować, w jakim obszarze poszukiwań naukowych się znajduje.

Konstrukcja recenzowanej pracy odpowiada zamieszczonej w niej treści, co nie zawsze jest regułą w pracach początkujących naukowców. Tutaj należą się słowa uznania dla Doktorantki. Opracowanie treści zostało dokonane w świetle zasad logiki i ten rys widać w całym korpusie pracy. Wnioskowanie i dowodzenie, jak również wyjaśnianie i sprawdzanie wyników poszukiwań badawczych odbyło się według przyjętych w teologii zasad.

Praca jest oryginalna, ponieważ widać duży wkład własny, a także udane próby zajmowania osobistego stanowiska przez Autorkę w analizowanych kwestiach. Literatura i źródła zostały w kwerendzie tak zebrane i wykorzystane, aby rozwiązać główny problem badawczy dysertacji. Odnoszę wrażenie, że Doktorantka patrzy z optymizmem na nowe inicjatywy Kościoła zawarte w najnowszych publikacjach teologicznych. Zręcznie ukazuje, jak autorzy zmierzają do nasycenia aktywności misyjnej elementem chrystologicznym oraz te elementy wydobyla umiejętnie ze struktury i treści analizowanych źródeł.

Od strony merytorycznej praca doktorska jest naukowo udanym spojrzeniem na problem chrystologicznej duchowości w działalności misyjnej, co udało się wykazać na podstawie wybranej literatury teologicznej. Przynosi bowiem cenny materiał porównawczy, który pobudza do dyskusji i ponownie nakazuje przemyśleć sposoby formacji misyjnej chrześcijan obecnego czasu.

Autorka dla rozwiązywania podjętego problemu sporządziła najpierw solidny fundament teoretyczny w pierwszym rozdziale pracy. Dzięki osadzeniu zagadnienia w szerokim kontekście nauczania Kościoła, naukowa refleksja stała się pogłębiona. Należy podkreślić już spore umiejętności Autorki dysertacji będącej na początku drogi naukowej do zrównoważonego prezentowania wyinterpretowanych z dokumentów Kościoła i wybranej literatury wątków chrystologicznych.

Z uznaniem zwracam uwagę na interdyscyplinarny charakter dysertacji, w której Doktorantka z niewątpliwą sprawnością badawczą uwzględnia aspekty historyczne, antropologiczno-kulturowe, socjologiczne i pedagogiczne, w rozpoznawaniu jakości formacji misyjnej i budowaniu jej chrystocentrycznej duchowości.

Reasumując ocenę merytoryczną należy stwierdzić, że rozprawa doktorska p. mgr lic. Małgorzaty Damasiewicz jest takim dziełem, na podstawie którego można precyzyjnie zidentyfikować prymarne podstawy chrystologiczne ważne dla duchowości misyjnej w Kościele katolickim. To jest mocna strona recenzowanej pracy.

3. Ocena metodologiczna rozprawy doktorskiej

Praca p. mgr lic. Małgorzatę Damasiewicz pt.: „Podstawy chrystologiczne duchowości misyjnej w publikacjach teologicznych w latach 1990-2015” spełnia podstawowe kryteria formalne, ponieważ posiada zwięzły, jasny, jednoznaczny tytuł, który szybko lokalizuje obszar badawczy. Problem badawczy w rozprawie nie jest „wydumany”, ale jest rzeczowo umotywowany. To sprawia, że podjęte badania stanowią nowość w krytycznej analizie chrystologicznych podstaw duchowości misyjnej.

Recenzowana praca została tak zaprojektowana, że widać w niej przejrzysty, logiczny oraz proporcjonalny układ rozdziałów, paragrafów i podparagrafów. Zwięzłe wprowadzenia do rozdziałów rozjaśniają układ i podział treści w rozdziale, a wykonane dobrze podsumowania na końcu każdego rozdziału oraz w zakończeniu prawidłowo syntetyzują podjęte badania. W tym obszarze Doktoranta nie zawiodła. Wydaje się jednak, że zastosowanie funkcji numerowania w paragrafach sprawia, że nie należało ich dodatkowo odróżniać kursywą od reszty tekstu.

Dysertacja charakteryzuje się estetycznym, oszczędnym w słowa językiem, logicznymi zdaniami, które nie zaciemniają wywodów naukowych. Została napisana przejrzysto, co sprawia, że jej lektura nie jest nużąca. Czasem jednak język utrzymany jest w konwencji dokumentów, które Doktorantka omawia lub ewaluuje, i w tych momentach praca traci nieco na swojej naukowej jakości. Natomiast samodzielne komentarze Autorki są wyważone i raczej trafne. Wynikają one także - co bardzo ważne - z przesłanek wcześniej przytaczanych w poszczególnych rozdziałach.

Praca wolna jest od znaczących potknięć ortograficznych, poważniejszych niedociągnięć stylistycznych oraz pomyłek interpunkcyjnych. Potwierdzam również, że przedstawione do recenzji dzieło stanowi zwartą całość, co daje się łatwo potwierdzić.

Przypisy w recenzowanej rozprawie wykonane w systemie przecinkowym są poprawne i konsekwentnie stosowane. W kwestii ich zawartości wydaje się, że niektóre z nich są zbyt rozbudowane treściowo i czasem ograniczają się do zwykłej sprawozdawczości (np. przypis 378; 689; 782). Mają jednak pewien mankament, o którym napisze niżej.

Przechodząc do kolejnych ustaleń stwierdzam, że ta interesująca praca budzi także drobne wątpliwości. Skupię się na kilku zasadniczych:

- We wstępie brakuje prezentacji stanu badań. Tego typu prace, choć nieliczne, były już podejmowane i publikowane, dlatego należało je tutaj zasygnalizować. Wprawdzie Doktorantka sprytnie się asekurowuje i pisze we wstępie: „Podobną tematyką zajmowało się już wielu teologów, na co wskazuje analizowana w pracy literatura” (s. 10), ale pomija tę obowiązkową część w strukturze wstępu i nie wskazuje wśród 173 pozycji tych najbardziej znaczących dla analizowanego problemu.
- We wstępie zastosowano czas terażniejszy przy prezentacji struktury pracy. Autorka już na początku zdradziła co zostało zrobione, odbierając ciekawość do dalszej lektury pracy. Powinien być we wstępie użyty zdecydowanie czas przyszły niedokonany. Są to niezmiennie wymogi pisarstwa naukowego.
- W bibliografii w części „Dokumenty Kościoła i nauczanie papieży” zastosowano sortowanie alfabetyczne zamiast wymaganego chronologicznego. W tej części bibliografii można było zachować układ chronologiczny związany z okresem urzędowania papieży, ponieważ myśl teologiczna papieży bazowała na decyzjach ich poprzedników i dlatego jakościowy rozwój tych źródeł wraz z upływającym czasem domagał się potwierdzenia w bibliografii.
- Przyjmuję do wiadomości parcelację zestawu bibliografii, chociaż nauczanie papieży oraz dokumenty sygnowane przez Urząd Nauczycielski Kościoła to są także źródła dla prac z

dyscypliny nauki teologiczne. W przypadku ewentualnej publikacji tej pracy drukiem trzeba tę kwestię na nowo przemyśleć.

- W abstrakcie znajduje się informacja, „Liczba stron: 293” (s. 1), podczas gdy dostarczona do recenzji praca posiada 292 strony. To trzeba uzgodnić przed wypełnieniem karty informacyjnej o pracy w systemie „SYNABA”.
- Przypisy powinny zaczynać się w każdym rozdziale od numeru 1, a w pracy są kontynuowane w całym jej korpusie. To sztucznie powiększa zakres pracy i jest zabiegiem nieuprawnionym.
- Często spotyka się w pracy zabieg personalizacji rzeczy. Szczególnie jest to widoczne w abstrakcie: „Rozdział drugi rzuca światło na chrystologiczne podstawy tej duchowości w oparciu o Chrystusowy wzór głoszenia Dobrej Nowiny o zbawieniu. Rozdział trzeci skupia uwagę na sakramentalnym wymiarze duchowości misyjnej. Czwarty rozdział wskazuje na Chrystusa jako wprowadzającego w duchowość misyjną w jej wymiarze eucharystycznym, maryjnym i hagiograficznym. Końcowy rozdział wyodrębnia możliwość kształtowania duchowości misyjnej w życiu kapłańskim, zakonnym oraz osób świeckich” (s. 1). Rzeczy nie podejmują takich aktywności, dlatego należało to inaczej sformułować.

Podsumowując poczynione uwagi chciałbym podkreślić, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska p. mgr lic. Małgorzaty Damasiewicz prezentuje dobry poziom naukowy. Wyeksponowane powyżej niezręczności przytoczone z obowiązku recenzenckiego dotyczą prawdopodobnie tzw. „wypadków przy pracy”. Jestem przekonany, że zarówno wysiłek Autorki jak i uzyskane przez nią rezultaty zasługują na uznanie i pozytywną ocenę.

4. Kwestie do wyjaśnienia i dyskusji

Doceniam naukowe dokonania Doktorantki, jednakże od strony naukowej rodzą się pewne pytania do dyskusji, które chcę tak sformułować:

- W roku 2021 papież Franciszek ogłosił motu proprio „Antiquum ministerium” i wprowadził w Kościele posługę katechisty. Dokument zawiera informację, że posługa katechisty powinna być spełniana w parafii przez osoby świeckie. Zadania do wykonania w tej przestrzeni eklezjalnej nie są wyraźnie wymienione w dokumencie. Jeżeli Doktorantka w swojej pracy zasugerowała, że „duchowość misyjna wyraża się przede wszystkim w życiu pełnym uległości Duchowi Świętemu” (s. 10), to jakie działania mogłaby podjąć taka osoba, aby wzmacniać zapal misyjny w parafii w życiu pełnym uległości Duchowi Świętemu?

- Polscy misjonarze pracują w 99 krajach świata na wszystkich kontynentach poza Antarktydą. Obecnie na misjach pracuje 2004 polskich księży, zakonników i zakonnic oraz osób świeckich. Ponadto w krajach byłego Związku Radzieckiego posługuje ponad 400 kapłanów oraz 357 siostr zakonnych z Polski. Zadania ewangelizacyjne są ciągle bardzo istotne, bo aż 5 mld ludzi nie zna jeszcze Ewangelii. Czy można obronić tezę, że działalność misyjna skupiona na Chrystusie jest obecnie skuteczna?

5. Wniosek końcowy

Interesujący problem podstaw chrystologicznych w duchowości misyjnej, został w dysertacji zinterpretowany w świetle nauki Magisterium Kościoła i reprezentatywnych publikacji teologicznych, wydanych w latach 1990-2015. Celem pracy było przedstawienie specyfiki chrystocentrycznej, która decyduje o skuteczności działalności misyjnej. W recenzowanej pracy daje się zauważyć udaną próbę wskazania prymarnego instrumentarium metodycznego w misyjnym głoszeniu orędzia ewangelicznego.

Sumując wcześniej poczynione uwagi stwierdzam, że recenzowana praca doktorska p. mgr lic. Małgorzaty Damasiewicz zasługuje na pozytywną ocenę, ponieważ Autorka wykazała się znajomością warsztatu naukowego, zdołała właściwie sformułować problem badawczy oraz skutecznie go rozwiązać. Swoimi badaniami potwierdziła słuszność apelu o konieczność podnoszenia osobowej łączności głosicieli Ewangelii w rejonach misyjnych z osobą Jezusa Chrystusa, co gwarantuje skuteczność tego działania w świecie zdominowanym przez zdepersonalizowane technologie informacyjne.

Praca p. mgr lic. Małgorzaty Damasiewicz odpowiada wymogom dysertacji określonym przez obowiązujące przepisy państwowe. Oceniam ją jako dzieło naukowe poprawnie zaprojektowane oraz umiejętnie zrealizowane. Dlatego stawiam wniosek do Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie o kontynuowanie dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Lublin, 6.09.2023

ks. prof. dr hab. Marian Zając

